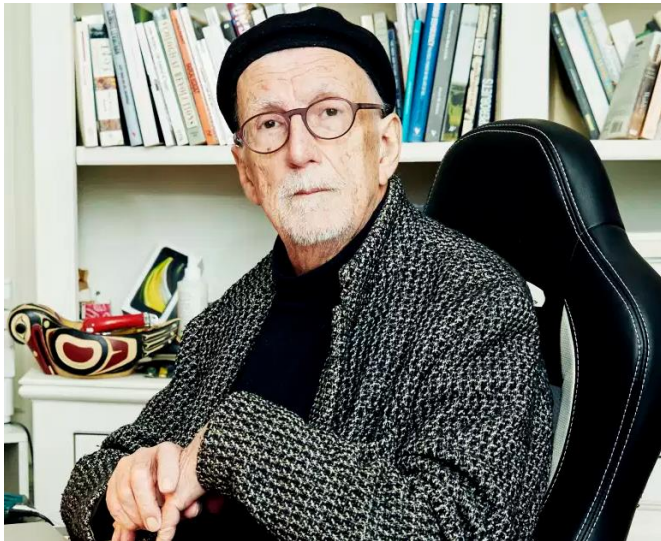

Chez Bruno Latour
Van actor-netwerktheorie naar ecologisch denken
ISVW, 11 t/m 15 augustus 2021

Bruno Latour is, zonder enige twijfel, één van de spraakmakende en belangrijke denkers van onze tijd. In deze Summer School zullen we in eerste instantie aandacht besteden aan de in zijn boek *Reassembling the social* (2005) geïntroduceerde 'actor-network theory' (ANT). Vervolgens bespreken we zijn voorstel om alle 'actanten' (menselijke en niet-menselijke actoren) te betrekken bij politieke besluitvorming in een 'Parlement van de dingen'. Tot slot maken we kennis met Latours opvattingen over hoe ons in het Antropoceen te verhouden tot de wereldwijde opwarming van de aarde en het massale uitsterven van soorten. Je zou kunnen zeggen dat Bruno Latour ons oproept om anders te denken over 'ons', n.l. als 'alle met de aarde levende, niet-menselijke en menselijke wezens'.

Dag 1
Denken in het Antropoceen

Inleiding: *Het antropoceen*

We leven in het antropoceen: het tijdperk waarin de mensheid zorgt voor wereldwijde opwarming en massale extinctie - Stockholm Resilience Centre Report 2018 en IPCC Special Report On Global Warming 2018
Gesprek

Inleiding: *Denken in het antropoceen*

Voorbij het humanisme en het antropocentrisme denken over 'ons' – van Friedrich Nietzsche naar Eva Meijer

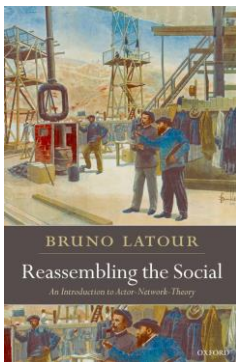
Gesprek

Film

Dag 2

Actor-netwerk theorie

Inleiding: *Actor-network theory (ANT)*

Actor-network theory is a technique for detecting how connections between heterogeneous, human and non-human, entities make up a state of affairs that we used to call 'social' – actor-network theory studies situations where it is still uncertain who or what an agent is and how it will co-exist with other agents - an 'actor-network' is an assembly of *actans* who are 'networked' and defined by the other actants

Bespreking:

Bruno Latour: 'On the difficulty of being an ANT. An interlude in the form a dialogue' / 'On recalling ANT' / 'On actor-network theory. A few clarifications'

Dag 3

Het parlement van de dingen

Bespreking:

Bruno Latour: 'Schets van een parlement van de dingen'

De ecologie dwingt ons de combinatie politiek-wetenschap te heroverwegen – vraagtekens bij wat tegenwoordig 'vertegenwoordiging' in de politieke en de wetenschappelijke orde betekent – het parlement van de dingen lijkt veel meer op een laboratorium dan op een kamer van afgevaardigden maar dat laboratorium lijkt weer veel meer op forum of een beurs dan een tempel van de waarheid – het parlement voert een experiment uit dat tastenderwijs voortgaat

Gesprek

Dag 4

Een andere omgang met Gaia

Inleiding:

James Lovelock, Lynn Margulis en de Gaia-hypothese

Bespreking:

Bruno Latour: 'Uitdaging van het domein van de vrijheid, of waarom Gaia zo moeilijk te begrijpen valt'

Gaia is *geen andere orde* dan wat de met elkaar verstrengelde actoren door middel van hun verwevenheid hebben voortgebracht – Gaia is geen organisme dat zich *binnen* een biotoop bevindt en tegelijkertijd *buiten* de geschiedenis ervan staat – Gaia is niet heterotroof (zoals dieren) maar *fotoautotroof* omdat ze haar energie ontleent aan het zonlicht en heeft (anders dan organismen) niet alleen geen 'buiten' maar *ook geen coherent 'binnen'* – Gaia verschilt van het aarde-systeem, ze is in eigenlijke zin geen systeem en al helemaal niet

één systeem – *er is één Gaia, maar Gaia is niet 'één geheel'* - Gaia is geen globe maar een dunne 'biofilm', een 'kritieke zone' – tot slot: het is nu de aarde die 'tegen elke moet worden beschermd' tehen het binnensluipen van menselijke (wan)orde en (de)regulering – het wordt tijd handelingsvermogen en historiciteit toe te kennen aan *alle levensvormen* in een uitgebreide democratie

Gesprek

Intermezzo I: Burgerraden

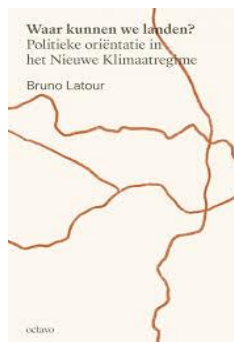
Gesprek

Intermezzo II: De stem van de Noordzee

Gesprek

Dag 5

Een nieuwe politieke oriëntatie

Bespreking:

Bruno Latour: *Waar kunnen we landen? Politieke oriëntatie in het Nieuwe Klimaatregime* (passages)

De explosieve toename van ongelijkheden en de ontkenning van klimaatverandering zijn een en hetzelfde verschijnsel – de klassieke structuur van de moderniteit, opgespannen tussen de twee polen van het lokale en het globale wordt door de opkomst van een derde pool, het aardse, doorbroken – het aardse heeft niet veel te maken met de 'natuur' (als globe) maar moeten we voortaan verstaan als het gezamenlijk handelen van de agentia die worden gekend door de wetenschappen van de 'kritieke zone' – wat het nieuwe klimaatregime opnieuw ter discussie stelt is niet de centrale plaats van de mens maar de compositie, de tegenwoordigheid, de figuratie en in één woord de lotsbestemming van de mens – het is tijd dat we het niet meer over mensen hebben maar over *aardbewoners* – 'wij zijn aardbewoners te midden van aardbewoners' leidt tot *een andere politiek* dan 'wij zijn mensen in de natuur' – laten we levensterreinen omschrijven als datgene *waarvan een aardbewoner voor zijn voortbestaan afhankelijk is* en ons afvragen *welke andere aardbewoners ervan afhankelijk zijn*

Gesprek